

Pere LLUÍS FONT, *De Sibiuda a Pascal, passant per Montaigne i Descartes. Discurs llegit el dia 13 de març de 2014 en l'acte de recepció pública de ... a la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona i contestació de l'acadèmic numerari Josep Massot i Muntaner*, Barcelona 2014, 90 p.

Una recensió d'aquest discurs de recepció a la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona podria ésser molt breu. N'hi hauria prou de dir que el títol correspon exactament al contingut. Perquè el lector ja comprèn tot d'una, en llegir-lo, que allò que des de Sibiuda arriba fins a Pascal és el cèlebre argument anomenat de l'aposta. I també sap o intueix fàcilment que el mediador entre Sibiuda i Pascal són o han d'ésser Montaigne i Descartes. I que el tema d'estudi és la relació entre els quatre personatges, és a dir, l'itinerari d'algunes idees sibiudianes des de Montaigne a Descartes i d'aquest a Pascal.

Però aquesta pretesa brevetat seria molt injusta. Descarregat de pàgines inicials i d'apèndixs, el discurs té una cinquantena de pàgines, i val a dir que en aquest treball el número global té una relació inversa amb el pes de cada pàgina. Per això ens permetrem aquí d'esbrinar cada aspecte, donant per entès que el judici anterior que hem fet sobre la correspondència del títol i del contingut del discurs és vàlid.

No cal dir que tot el que Pere Lluís Font diu de Sibiuda i del seu traductor Montaigne és de bona llei, com ho són totes les dades referents a Descartes i a la relació intel·lectual que va tenir amb Montaigne i amb Sibiuda. Les tres pàgines dedicades a esbrinar la relació entre Sibiuda i Descartes seran difícilment corregibles en el futur. Ben lluny de confusionismes anteriors, Pere Lluís assenyalava els punts de contacte i els punts de dissens de Descartes a l'esguard de Sibiuda, amb Montaigne i el seu escepticisme com a filtre de les idees que de l'un passen a l'altre. Idees, no un projecte filosòfic determinat. Idees que provenen de la crisi severa a la qual durant el segle XIV els teòlegs i filòsofs sotmeten la filosofia greco-àrab: primacia de la llibertat humana, infinitut i omnipotència de Déu, contingència del món, procés de perfecció de l'home, diferència entre l'orde del coneixement i l'orde de l'ésser, etc. El gir antropològic sibiudià, és a dir, el projecte de referir tot l'edifici del coneixement a l'home, és una opció filosòfica que en Descartes es traduirà en el seu projecte de referir-ho tot al *cogito*.

Voldríem subratllar expressament la importància de l'apartat que Pere Lluís consagra a esbrinar les fonts del *pari* de Pascal. Perquè els precedents de Sibiuda en aquest punt són ben pocs: Arnobi, i parem de comptar. En canvi, després de la divulgació del *Liber Creaturarum* (post 1436) hi ha una florida extraordinària de la idea, que Pere Lluís documenta en tres direccions: primer la francesa postsibiudiana, i aquí apareixen els noms de Pierre Charron (*Les trois vérités*, 1594), Louis Richeôme (*L'immortalité de l'âme*, 1621), Martin Mersenne (*L'impiété des déistes*, 1624), Nicolas Caussin (*La cour sainte*, 1624), Polycarpe de la Rivière (*Des excellences et perfections immortelles de l'âme*, 1626), Jean de Silhon (*De l'immortalité de l'âme*, París 1634), Yves de Paris (*De l'immortalité de l'âme, des anges et des démons*, 1635), Antoine Sirmond (*De immortalitate animae*, 1635 i 1637 en francès) i Louis Bail (*Tbéologie affective*, 1638); segonament, la musulmana presibiudiana, esbrinada el seu moment per Asín Palacios, amb noms com és ara Al-Murtada, Al-Maarri (s. X) i Algatzell (s. XI-XII), sense que se'n trobin ecos ni en Ramon Llull ni en Ramon Martí; en tercer lloc, la italiana postsibiudiana: Pietro Pomponazzi (*De fato, libero arbitrio et praedestinatione*, 1524, ed. 1567), Gerolamo Cardano (*De Sapientia*, 1544) i Bernardino Ochino (*Prediche*, 1544). A la nòmina cal afegir-hi encara Pedro Hurtado de Mendoza (*De anima*, 1617), un comentari anònim d'Aristòtil aparegut entre 1637 i 1644, i un manuscrit de la Bibliothèque Mazarine de la primera meitat del s. XVII.

La importància de la constatació no rau tant en la nòmina, certament nombrosa, que documenta la recepció postsibiudiana de l'argument de l'aposta, com en l'esperit crític amb què Pere Lluís encara els textos d'aquests autors amb el *pari* de Pascal. I aquí entrem en la darrera gran aportació del treball. Perquè el que ha fet Pere Lluís és una edició crítica del cèlebre text de Pascal.

En primer lloc, Pere Lluís compara els textos de Mersenne, Silhon i Sirmont amb el que serà l'aposta de Pascal. Bo i admetent que poden haver estat fonts de Pascal, no se'n pot tenir la seguretat, en cada cas per raons diferents. En canvi, Pere Lluís detecta tres indicis de dependència literària directa de Pascal a l'esguard de Sibiuda. Amb aquest bagatge s'expliquen millor altres coincidències de pensament entre els dos autors. Finalment, no es pot descartar que Pascal hagi estat influït per Charron, el qual, al seu torn, bevia en el fontinyol sibiudià. En el text de l'aposta de les *Pensées* hi ha, a més dues, reminiscències de Mersenne, una de Descartes i una altra de Montaigne.

Segonament és donat el cèlebre text de Pascal. El treball de l'autor en aquest punt no es correspon amb la decisió d'incloure el text en un apèndix, com si es tractés d'una peça menor o, encara menys, d'un text secundari a *l'appui*. En relació amb l'intent de descriure l'itinerari de les idees que passen de Sibiuda a Pascal via Montaigne i Descartes, el text del *pari* pot ésser situat en un segon pla; però justament perquè la relació intel·lectual es verifica, el text adquireix un relleu de primer orde, que només la modèstia i el sentit del rigor de Pere Lluís l'empeny a posar-lo en un apèndix. Com sigui, benvingut apèndix. Perquè en la seva edició, Pere Lluís sotmet el text del *pari* a un ordenament molt meditat de les seves parts, n'elimina o en corregeix algun fragment, justificant la necessitat de la intervenció, i assenjala les influències sibiudianes i d'altri detectades en cada moment del discurs. Amb la presentació gràficament adequada de les parts dialogades, el text, establert a partir de l'original francès autògraf del fragment llarg, és un model de treball crític, fonamentat en el coneixement i en el comerç antic que Pere Lluís té amb Pascal.

Aquesta publicació de Pere Lluís Font, doncs, és un capítol fonamental i ben resolt de la recepció del pensament de Sibiuda en època moderna. Segurament era la més difícil d'esbrinar, donades les coincidències i les diferències de tot ordre que hi ha entre Sibiuda i Pascal. La mediació de Montaigne i Descartes, no exempta de matisos i d'ondulacions centrífugues, explica bé el contacte de Pascal amb Sibiuda. Després Pascal es mourà dins la dialèctica de l'aposta amb força pròpia i, a diferència de Sibiuda, amb una finalitat més pràctica que teòrica. Però dins la torrentada pascaliana, que vol sacsejar l'home de dalt a baix perquè prengui una decisió, les idees de Sibiuda reviu en el seu moment més alt al lllindar de la Il·lustració.

Jaume de Puig Oliver

Rinascimento italiano e committenza valenzana. Gli angeli musicanti della cattedrale di València. Atti del Convegno Internazionale di studi. Roma, 24-26 gennaio 2008. A cura di Massimo MIGLIO, Anna M. OLIVA, María del Carmen PÉREZ GARCÍA (Nuovi Studi Storici 88), Roma, Istituto Storico Italiano per il Medio Evo 2011, X i 264 pp i 82 làmines.

Els Borja, un cop ben instal·lats a Roma i impregnats de la gran cultura del Renaixement, aprofitaren les possibilitats que els oferia la reconstrucció de l'altar major de la Seu de València, després que el 21 de maig del 1469 havia cremat com teia i s'havia fos perquè era d'argent per causa de les llengües de foc refigurants les de la primera Pentecosta a Jerusalem per a presentar una demostració de la superioritat de l'art italià contemporani. Així nasqué la representació dels àngels músics, respectats, però tapats i invisibles sota el revestiment barroc de l'absi de la dita Seu des d'entorn el 1682, i progressivament redescoberts del 2004 ençà. Els Borja, sobretot el futur Alexandre VI, volgueren reafirmar el seu prestigi cultural portant a València uns pintors, que hi deixaren una mostra excelsa de llur art; per això les presents pàgines s'hauran de limitar a deixar constància tant de les representacions angelicals, dibuixades i pintades en la segona meitat del segle XV com de llur redescobrimen en els nostres dies i a manifestar als amics valencians i a les institucions que ells amb tanta dignitat serveixen i personifiquen